



2010:28

Fjälastorps småskola

-om målning av fasad

Antikvarisk medverkan, 2010

Helene Stalin Åkesson



Rapport 2010:28

Fjälastorps småskola

- ommålning av fasad

Antikvarisk medverkan, 2010
Brunnby socken, 1201
Höganäs
Skåne län

Helene Stalin Åkesson

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2010 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2010:28
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Författaren
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

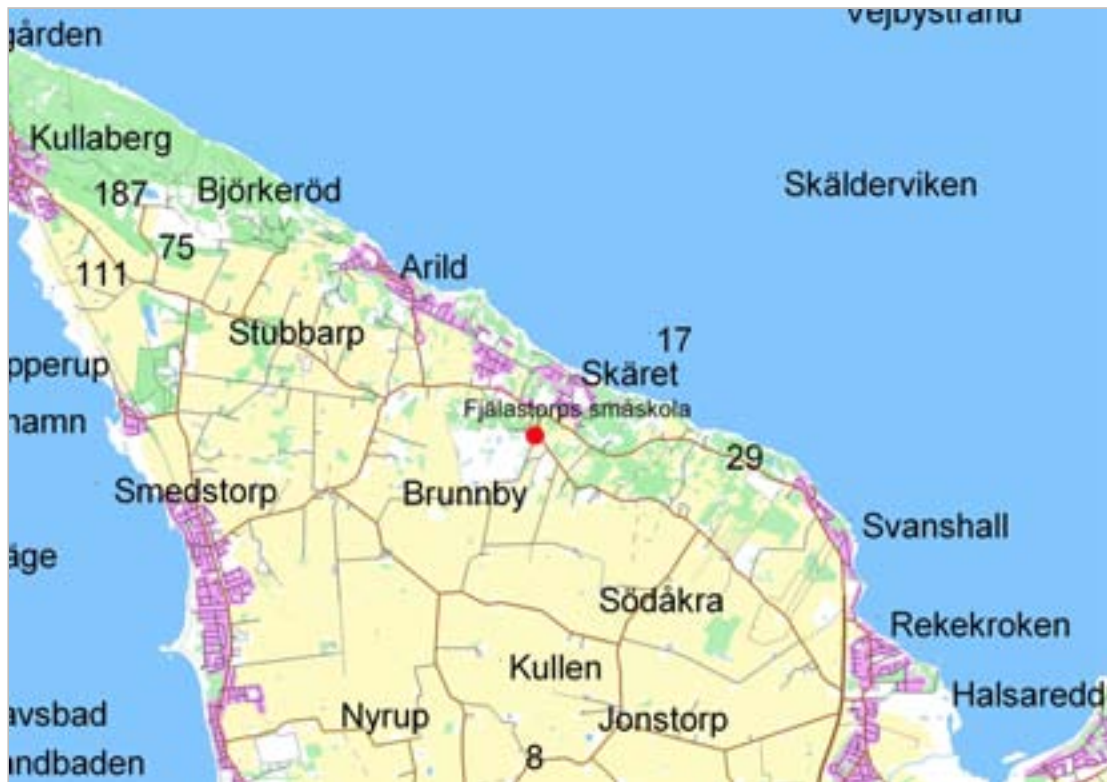
Fjälastorps småskola

Innehåll

Inledning	5
Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	6
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	6
Utförda åtgärder	8
Färgborttagning	8
Byte av syll och iskarvning med nytt virke	8
Ommålning av panel	9
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	9
Iakttagelser under restaureringen	10
Avvikelser från handlingarna	12
Källor	14
Offentliga handlingar	14
Tryckta källor	14
Informanter	14
Bilaga	16



Fjälatorps småskola ligger i Högåns kommun.



Fjälatorps småskola ligger på Kullabergens nordöstra sida, strax intill Arilds golfklubb.



Till vänster pågående färgskrapning av panelen på norra gaveln. Till höger detalj av yta där färgundersökning har genomförts.

Inledning

Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne har svarat för antikvarisk medverkan hjälp inför ansökan, vid framtagande av handlingar samt genomförande av åtgärder. Arbetena har gjorts på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne och genomförts under våren 2010.

Dokumentationen består av foton, skisser för att förtydliga vald metod vid åtgärder i norra gavelns stomme, minnesanteckningar från byggmöten och iakttagelser på plats. Byggnadsantikvarie Helene Stalin Åkesson har svarat för projektets antikvariska medverkan.

Sammanfattning av utförda åtgärder

Åtgärderna omfattar borttagande av löst sittande färg på skolbyggnadens panel och anslutande snickerier. Eftersom nedre delen av panelen på norra gaveln liksom syllan var kraftigt rötskadade fordrades omfattande åtgärder där (se mer utförlig information under *Utförda åtgärder* respektive *Avvikelser från handlingarna*). I form av byte av skadad syll jämte borttagande av skadade panelbräder. En ny syll monterades och nya panelbräder iskarvades. Därefter har panelen provstruktits enligt den färgundersökning som Regionmuseet genomförde 2008, *Fjälastorps småskola – restaurering av uthus, 2009:2*, och slutligen målats i enlighet med 1927 års färgsättning.



Till vänster västra gaveln av den tillbyggda skolsalen efter avslutad färgskrapning. Till vänster provstryknin av panelen med äkta linoljefärg pigmenterad med obränd terra.

Administrativa uppgifter

Objekt:	Fjälatorps småskola
Socken:	Brunnby socken
Kommun:	Höganäs
Arbetshandlingar:	Bidragsansökan
Länsstyrelsens beslut:	2009-12-10, dnr: 434-75189-08 2010-03-30, dnr: 434-75189-08
Regionmuseets dnr:	L12.20-50-09, 1201
Byggherre:	Fjälatorps-Stubbarps byaförening
Entreprenör:	Vikens Måleri & Byggnadsvård, Viken
Antikvarisk expert:	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom byggnadsantikvarie Helene Stalin Åkesson
Byggnadstid:	2010-03-12– 2010-05-20
Slutbesiktning:	2010-05-20

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Fjälatorps småskola byggdes 1880 och kunde ta emot sina första elever året efter. Då var skolbyggnaden betydligt mindre, eftersom tillbyggnaden i vinkel uppfördes först 1927. I samband med att lokalytan utökades fick eleverna en stor skolsal med högt i tak och lärarbostaden, som tidigare varit trång, gjordes om till två rum och kök.



Detalj av norra gavelns nedre panel. Den rötskadade panelen var ersatt av en skiva med påspikad locklist.

Fjälastorps småskola var i bruk fram till 1940. Efter nedläggningen nyttjades byggnaden nyttjats som bibliotek, för studiecirkel, som motionssal och vid predikningar. När lokalbefolkningen i mitten av 1980-talet upplevde att skolbyggnaden kunde vara hotad av planerade byggnationer i närheten, bildades *Fjälastorps-Stubbarps Byaförening* för att gemensamt bevaka och agera för att rädda den viktiga kulturmiljön.

År 2003 tecknade föreningen ett arrendeavtal med Höganäs kommun. Successivt disponerade föreningen hela byggnaden. Det som hade börjat som ett engagemang för att rädda skolbyggnaden utvecklades till en levande kulturgärning. Fjälastorps-Stubbarps Byaföreningen tar årligen emot skolklasser som får uppleva hur det var att gå i en byskola med medhavd matsäck och utedass. Därtill håller föreningen biblioteket öppet en eftermiddag i veckan. Där kan den lässugna kan också dricka en kopp kaffe.

Föreningen har sedan arrendeavtalet skrevs aktivt arbetat för att vårda skolan, arbetet har ytterligare intensifierats efter att föreningen övertog ägandet av fastigheten. Flera insatser har gjorts både ut- och invändigt. Sedan 2010-04-29 är Fjälastorps småskola byggnadsminne, vilket motiveras med att skolan representerar ”en typisk miljö som inte har lyfts fram i samma utsträckning som de mer klassiska skolmiljöerna som är knutna till högre utbildning och specialskolor” (Länsstyrelsens beslut om byggnadsminnesförklaring av Fjälastorps småskola).



Till vänster detalj av den rötskadade syllen liksom det dike som bildades när den gjutna sockeln lades utanpå befintlig murad sockel av natursten. Till höger ett av de fack som befanns skadade och fick muras om.

Ännu återstår restaurering, framförallt målning, av fönster och dörrar, vilket utgör nästa etapp och kommer att genomföras under 2011. Längre fram hoppas föreningen att kunna arbeta mer med skoltomten, för att tillföra ytterligare fakta och upplevelser till den levandegjorda berättelsen av skolan. Skoltomten användes för uthus, som skolgård men också som privat trädgård åt läraren. Idag nyttjas skoltomten för aktiviteter som arrangeras när föreningen tar emot skolelever.

Utförda åtgärder

Färgborttagning

Vid besiktning av panelens tillstånd före påbörjad färgborttagning konstaterades att bräderna över lag var i mycket gott skick. Mot bakgrund av tidsåtgång men också eventuella risker med en total färgborttagning med värme, beslutades att mekanisk färgskrapning till fast underlag utgjorde en fullgod metod före ommålning. Samma metod tillämpades på uthuset under 2008 och då med gott resultat avseende linoljefärgens vidhäftning.

Byte av syll och iskarvning med nytt virke

Norra gavelns rötskadade syll har bytts i sin helhet. Den nya syllen är av ek och har levererats av bröderna Ravanis på Nyhamns Såg & Båtbyggeri utanför Krapperup. Dimensioner och utförande överensstämmer med den ursprungliga syllen.

Samtliga panelbräder befanns rötskadade i nederkant och kapades omkring 1300 mm upp, så att de nya panelbräderna kunde fästas i korsvirkets löshult. De nya bräderna har samma dimensioner och utförande som de ursprungliga panelbräderna. Panelen är av lärk, 1 x 8 tum, liksom locklisten med fasad kant, 1 x 2 tum. Virket levererades av Jan Lindgren i Sonnarp utanför Örkelljunga.



Till vänster detalj av panelen på västra fasaden. Till höger västra fasaden intill köksingången. Panelen har skrapats och fönstren av grundmålat, då entreprenören i samråd med Regionmuseet bedömde att fönstren annars kunde skadas innan de ska göras vid och målas om år 2011.

Såväl byte av syll som iskarvning med nya panelbräder ligger utanför bidragsärendet men hör samman med övriga åtgärder och har därför tagits med i beskrivningen. Höganäs kommun svarade för kostnaderna. Åtgärderna föregicks av en dialog med Länsstyrelsen.

Ommålning av panel

När uthuset målades om 2008 uppvisade en del av bräderna en skäckighet. Skiftningarna i kulören är små men finns där. Sannolikt beror dessa på att pigmentet ibland är svårslösligt. Helhetsintrycket är dock enhetligt, varför ytterligare en strykning uthusets panel inte var motiverad. För säkerhets skull gjorde entreprenören därför en relativt stor provmålning på skolans panel, vilken besiktigades av Regionmuseet och byggherren innan ommålning påbörjades.

Panelen har strukits i två skikt med äkta linoljefärg, en obränd terra från Ottossons Färgmakeri i Genarp. På enstaka ytor förekommer även här, knappt märkbara, mindre skiftningar i kulören. Linoljefärgen har återgett panelen en lyster som tidigare saknades.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Arbetet med ommålningen av skolbyggnadens panel påbörjades egentligen redan 2008, då Regionmuseet genomförde en färgundersökning. Undersökningen bekräftade att samtliga byggnader hade fått samma kulör år 1927, det år då skolans tillbyggnad stod klar. Smärre kulörskillnader fanns mellan uthus och skolbyggnad men det tolkades snarare som skiftningar, vilka har uppkommit efter hand.

Att återge en äldre byggnad ursprunglig färgsättning kan ibland upplevas dramatiskt. Fjälastorps skolbyggnad hade under senare år målats ljus, snarare gul än grönbrun. Man kan skönja ett släktskap mellan kulörerna och kanske har individuella tolkningar gjort att flera ommålningar resulterat i en allt ljusare kulör.



Till vänster detalj av den iskarvade och nymålade panelen på norra gaveln. Till höger samma gavel, där man kan se att panelbräderna har kapats olika högt beroende på skadebild och möjligheter till infästning i korsvirket innanför.

När Fjälstorps småskola våren 2010 återfick en äldre färgsättning var reaktionerna från människor i området var inledningsvis blandade. Sedan medlemmar ur föreningen redogjort för bakgrunden till beslutet att måla om panelen har omdömena från besökarna däremot varit övervägande positiva.

Entreprenören har utfört färgskrapning, iskarvning av friskt virke och ommålning av panelen på ett kulturhistoriskt riktigt sätt. Samtliga åtgärder har föregåtts av en dialog mellan entreprenören, byggherren (Fjälstorps-Stubbarps Byaförening) och Regionmuseet. Idag är skolans exteriör målad så som den såg ut när verksamheten ännu var i full gång, vilket gör åtgärderna till en del av skolans i högsta grad levande kulturarv.

Iakttagelser under restaureringen

Vid samtliga byggmöten har Fjälstorps-Stubbarps Byaförening varit representerad. Tack vare föreningens stora intresse för att följa arbetet och bidra med värdefull kunskap om tidigare åtgärder, iakttagelser och överenskommelser med bland andra Höganäs kommun, har kunskapen om byggnadens historik kunnat byggas ut. Föreningen har också på egen hand kontaktat Höganäs kommun och därigenom fått hjälp att bekosta skadan på skolbyggnadens norra gavel.

Under pågående arbete med ommålning har nästa års åtgärder, ommålning av fönster och dörrar, besiktigats. Vidare har även några tillkomna skador diskuterats avseende relevanta åtgärder och val av metoder. Här kan nämnas den röt-skadade takfotsbrädan på västra fasaden. För att ge fönstren ett visst skydd innan de målas om under 2011, har några av fönstren grundmålats.



Norra fotograferad i slutet av januari 2010. Denna fasad var värst drabbad av skador.

På skolbyggnaden norra gavel respektive östra långsida sitter stora armaturer uppsatta. Modellerna är av industrikaraktär, sådana som ibland monteras för att ge ljus över en stor gårdsplan eller parkering. På skolbyggnaden är de, framförallt armaturen över entrédörren, överdimensionerade. Båda armaturerna är energi-krävande och används därför inte av föreningen. Enligt uppgift sattes de upp när Höganäs kommun ägde och förvaltade skolan, i syfte att primärt lysa upp i vägkorsningen. Eftersom Fjälastorps småskola har blivit byggnadsminne och stor omsorg läggs ner på att återge skolan dess tidigare utseende, bör armaturerna plockas ner. Fjälastorp-Stubbarps Byaförening har varit i kontakt med kommunen, som kommer att bistå föreningen vid nedmonteringen samt med åtgärder att koppla ifrån elinstallationerna vid armaturernas infästningar. Därefter återställs och målas panelen bakom.



Norra gaveln i slutet av maj 2010. Här har panelen kompletterats med friskvirke och ommålningen är nyligen avslutad.

Avvikelser från handlingarna

När Fjälastorps småskola byggdes till år 1927, gjordes det med dåtidens normer. Tillbyggnaden i söder fick helt naturligt en gjuten sockel. För att skapa en helhet försågs även den ursprungliga skolbyggnaden med en gjuten sockel med den skillnaden att den nya sockeln lades utanpå befintlig sockel av murad natursten. På norra gaveln resulterade detta i att den innanförliggande syllen hamnade i något som liknar ett dike. Därtill stod panelbräderna dikt an den gjutna sockeln. Det innebar att såväl syll som panelbräder efter hand fick omfattande rötskador. Initialt ersattes de skadade panelbräderna av en skyddande skiva på vilka locklistor sattes. Därefter målades gaveln i sin helhet, vilket gjorde skivan svår att upptäcka. Syllen åtgärdades däremot inte.

Fjälastorps-Stubbarps Byaförening bidrog med värdefull information om fuktvandringar i innerväggen, vilka kunde härledas till den rötskadade syllen. När rötskadornas omfattning var klarlagd tog Regionmuseet fram en skriftlig skadebeskrivning, *Fjälastorps småskola - byte av syll och anslutande åtgärder på norra gaveln*, Fjälastorp 9:8, 2010-03-18. Åtgärderna visualiserades i form av enkla skisser (se bilagan).



Till vänster armaturen som finns monterad på östra fasaden över entrédörren. Till höger den armatur som sitter på norra gaveln. Båda armaturerna är överdimensionerade i förhållande till skolbyggnadens volym. Föreningen använder inte armaturerna och vill därför ta ner dem. Istället har föreningen en mindre armatur monterad alldeles ovanför entrén på östra fasaden.

Föreningen tog därefter kontakt med skolans förra ägare, Höganäs kommun, förklarade situationen med rötskadorna i norra gaveln och överlämnade skadebeskrivningen. Kort därefter meddelade kommunen att de skulle svara för kostnaderna att åtgärda skadorna, eftersom de ansåg att skadorna var att betrakta som eftersatt underhåll under den tid kommunen ägde och förvaltade skolan.



Till vänster den östra fasaden fotograferad i samband med slutbesiktningen. Till vänster kan den kraftigt tuktade syrenber-sån skönjas. I denna del av trädgården hade läraren sin privata trädgård. När barnen skulle leka eller spela boll användes ofta platsen på andra sidan vägen, den som idag fungerar som parkeringsplats för skolans besökare.

Källor

Offentliga handlingar

Länsstyrelsen i Skåne län: *Byggnadsminnesförklaring av Fjälastorps småskola, Fjälastorps 9:8, Brunnby socken, Höganäs kommun, 2010-04-29.*

Tryckta källor

Borg, Henrik: *Fjälastorps småskola*, byggnadsminnesutredning, Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne, 2006:52.

Sahlén-Thelandersson, Ann: *Fjälastorp skola får fjädrarna putsade*, Helsingborgs Dagblad, 2010-04-26.

Stalin Åkesson, Helene: *Fjälastorps småskola – restaurering av uthus*, antikvarisk kontroll, Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne, 2009:2.

Informanter

Gunilla Axelsson, Vikens Måleri & Byggnadsvård
Ros-Marie Paulsson, Fjälastorps-Stubbarps byaförening
Brita Ibsonius, Fjälastorps-Stubbarps byaförening

Lund 2010-08-18

Helene Stalin Åkesson



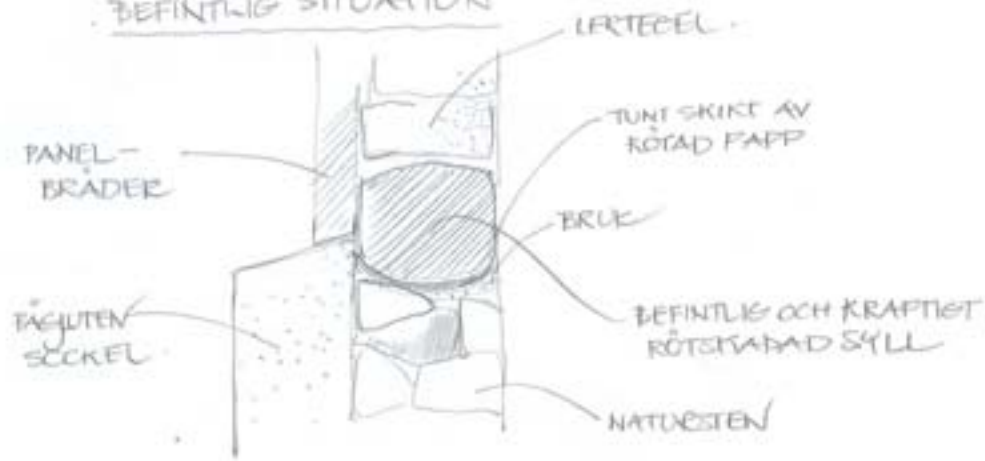
Fasadbilder i samband med slutbesiktningen. Överst den västra fasaden med kökingången. Nederst den östra fasaden med skolentré.

Bilaga

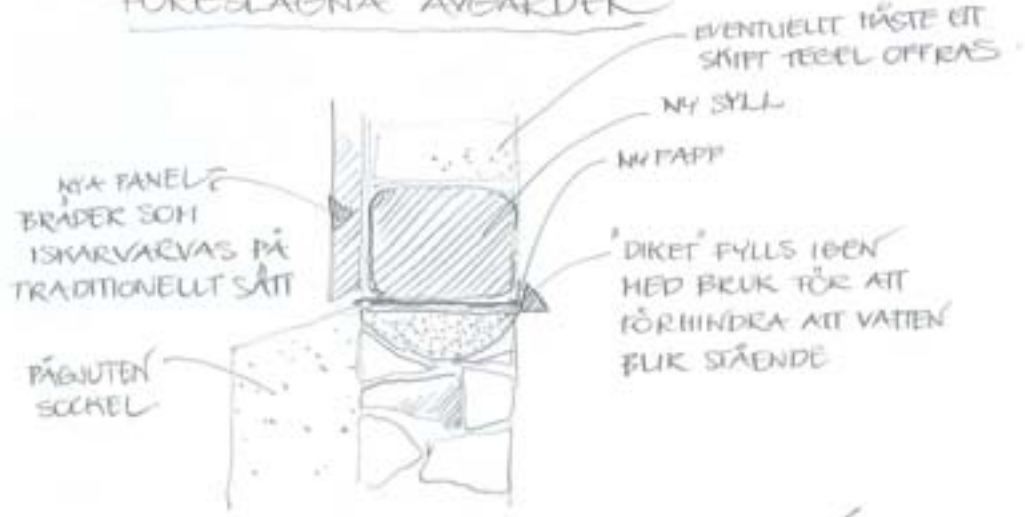
FJÄLASTORPS SMÅSKOLA DNR L12.20 -50-09, 1201.

TVÄRSNITT AV VÄGG, NORRA GAVELN

BEFINTLIG SITUATION



FÖRESLAGNA ÅTGÄRDER



HSÅ 20100318

Skiss över skadebild och planerade åtgärder på norra gaveln, dess syll och skadade panelbräder.

Regionmuseets rapportserie 2010

Kulturmiljö

1. Vä 2:107, Vä sn, FU, Anders Edring, 2009
2. Villa Petterssons trädgård – en restaurering, Svalöv sn, AK, Anna Rabow, 2008
3. Marsvinsholms slott – renovering av balustrader, Balkåkra sn, AK, Kristina Nilén, 2008
4. Gravfältet i Färlöv, Färlövs sn, FU + UN, Tony Björk, 1995 – 2005
5. Glimmebodagården – taktäckning, Brösarps sn, AK, Emelie Petersson, 2009
6. Gylstorp. Medeltida odlingslämningar i Visseltofta sn, FU, Tony Björk & Brita Tronde, 2009
7. Väsby kyrka. Bland taklagare och takläggare, Väsby sn, AK, Petter Jansson, 2009
8. Odyssé längs Skånes kuster. Kust och Historia i Skåne. Bertil Helgesson, 2010
9. Övedskloster – restaurering av terrassmuren, Öved sn, AK, Kristina Nilén, 2007-2008
10. Stångby kyrka – utvändig renovering, Stångby sn, AK, Cecilia Pantzar & Kristina Nilén, 2005-2006
11. Kristianstads station – antikvarisk förundersökning, Kristianstad, AF, Emelie Petersson & Heikki Ranta, 2010
12. Allhelgonakyrkan i Lund – utvändig restaurering etapp I, Lunds socken, AK/AM, Petter Jansson, 2009
13. Hotade arter och byggnader –tips och råd vid byggnadsvård. PJ, Nils-Otto Nilsson & Åsa Jakobsson, 2009-2010
14. Människan och landskapet –Metodutveckling, etnobiologi för kulturmiljövård. PJ, Åsa Jakobsson, Anki Karlsson & Cissela Olsson, 2010
15. Vrams Gunnarstorps slott – utvändiga arbeten, Bjuvs sn, AK, Emelie Petersson, 2009
16. Ballingstorpsgården, Kviinge sn, AK, Emelie Petersson, 2010
17. Renovering av stenvalvsbro vid Öveds kloster, Öved sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
18. Mörarps kyrka – invändig renovering och konservering, Mörarps sn, AK, Lotta Eriksson, 2010
19. Tullstorpsåprojektet, Trelleborgs kn, KA, Bertil Helgesson & Cissela Olsson, 2010
20. Örnanäs – arbeten 2009 – 2010, Örkened sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
21. Örtofta slott vid Bråån – kulturhistorisk utredning i samband med våtmarksprojekt, Örtofta sn, Kristina Nilén, 2010
22. Övedsklosters alléer. Öveds sn, PJ, Patrik Olsson, 2010
23. Sporrakulla gård 2010 – tak- och timmerarbeten, Glimåkra sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
24. Gamla begravningsplatsen i Kristianstad, Kristianstad sn, DK, Lotta Eriksson, 2010
25. Tomelilla Byagård – takarbeten 2010, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
26. Tomelilla Byagård – fasadarbeten 2010, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
27. Silversmedjan Kv Vapenbrodern 8, Kristianstad, Kristianstads sn, AK, Katarina Olsson, 2008
28. Fjälstorps småskola – ommålning av fasad, AM, Helene Stalin Åkesson, 2010

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AM- antikvarisk medverkan
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt
FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning
PJ- projektrapport
VP-vårdplan
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation
BMU-byggnadsminnesutredning

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation

